

T Á R S A S Á G I Ü G Y E K

Avató beszéd Kiss Lajos emléktáblájának leleplezése alkalmával*

„Az embernek csak az arca ismerhető. De az arca nem ő. Ő az arca mögött van. Láthatatlan.” – hangzik Gárdonyi regényének utolsó mondata. Most emléktábla előtt állunk, amelyen csak név van, arc nem látható. Kíséreljük meg az arcot felidézni!

Az apokaliptikus irodalom is több helyen foglalkozik az arcokkal. Ezékiel próféta például olyan „élőlények”-ről ír, akiknek több arcuk volt: emberarcuk, oroszánarcuk és sasarcuk. Most, e méltó emlékmű leleplezésekor hasonlítom Kiss Lajost a próféta látomásában megjelenő csodalényhez. Kiss Lajos sasarcával nézett a tudományba, a legapróbb részletet is észrevező figyelemmel fürkészte nyelvünk történetét. Aligha fordult elő széles körű kutatási területén olyan tárgy, amelyről minden lényeges adatot, amiből megbízható következtetéseket lehetett levonni, ne ismert volna. Erről ékesen tanúskodnak szófejtései és a magyar nyelv szláv tükörszavairól írott, ma már nélkülözhetetlen kézikönyvnek számító monográfiája.

Kiss Lajos oroszánarca kismonográfiáiban és bírátaiban válik láthatóvá számunkra. A tiszta és megbízhatóan adatolt tények tisztelésében lehetséges, hogy a magyar tudományos szlavisztika első európai rangú képviselője, Asbóth Oszkár volt a példaképe. Ha tudományos munkák értékeléséről volt szó, mindig megingathatatlanul és tárgyilagosan az általa legmegbízhatóbbnak ítélt álláspontot képviselte. Olykor talán kissé túl szigorúan is. Oroszánarcát, amely természetesen egyseget alkotott sasarcával, láthatta az egész magyar tudományos nyilvánosság.

Emberarcát – hogy a próféta által megjelenített csodalényhez visszatérjek – ritkán láthattuk. Feltehetően közeli munkatársai tapasztalhatták meg az önzetlen segítségnyújtásban, de talán leginkább a Hadrovics László köré csoportosuló szláv kruzsok résztvevői élvezhették társaságát, eredeti humorát és humorérzékét. Fehér asztal mellett ez az arc nyílt ki leginkább, mindnyájunk számára élvezhetően és tanulságosan, hiszen az általa elmondott történetek, anekdoták mélyén mindig valamely hasznos, sőt hasznosítható tanulság rejtőzött, csak meg kellett találni a kulcsot hozzá.

A kor nem kedvezett neki, mint sok más sorstársának sem. Az emberi élet kiszabott idejét tekintve későn jöttek a hivatalos elismerések, de azért annyira nem későn, hogy utolsó éveit meg ne könnyítették volna.

Az általa szerkesztett, „A múlt magyar tudósai” címet viselő sorozatban nagynevű elődeinkről, Asbóth Oszkáról, Melich Jánosról, Kniezsa Istvánról és Hadrovics Lászlóról szóló mesteri kismonográfiákból a mai szlavista nemzedék is tanulhat és tanul is. Ki tudja, meddig?!

Most, az emléktáblát leleplezve egy pillanatra felvillantottuk arcait. Tisztelegjünk előttük illendőképpen! A sasartól elismerő főhajtással, az oroszánarctól egy szemvillanással, a harmadikat pedig, amelyben persze látható az első kettő is, őrizzük meg jól emlékezetünkben, és tartsuk kötelességünknek, hogy láttassuk a jövő generációkkal is. Legigazibb valóját, e harmadik arc legbelső rétegét csak legszűkebb családja láthatta, legyen tehát ez az alkalom tiszteletnyilvánítás a családnak a tágabb família, a szlavisták és a hungarológusok jelen képviselői részéről is.

NYOMÁRKAY ISTVÁN

* Elhangzott 2005. december 16-án a Kiss Lajos egykori lakása (Budapest, XI. kerület, Kemenes u. 6.) falán elhelyezett emléktábla leleplezése alkalmából.